

Institute of Geography

Research Paper

Recognize and Prioritize Cultural Ecosystem Services Based on Users' Perceptions in Urban Green Spaces: Case Study of Tehran Urban Parks

Zahra Sadeghi ^a, Mojtaba Ansari ^{a*}, Mehdi Haghghat Bin ^a^a. Department of Architecture, Faculty of Art, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords: Cultural Services,
People's Perception,
Exploratory Factor
Analysis,
Service Ranking.**Received:**

22 August 2021

Received in revised form:

12 April 2022

Accepted:

12 April 2022

pp. 223-239

Cultural Ecosystem Services (CES) are intangible benefits of nature. The Studies about CES are limited in Iran. The current research tries to determine some CES factors in urban green spaces (UGS) with a collaborative approach. The research purpose is practical. It was done by the descriptive-analytical method. For CES evaluation, 33 items were compiled with documentary studies to be measured by a survey method. The statistical population includes some visitors to Taleghani, Mellat, Ab-o-Atash and, Bagh-eIrani parks in Tehran. According to the number of items, the size of the samples was estimated at 400 people, and data was collected by using the available sampling method. Validity has been done by Factor Analysis and validation by calculating Cronbach's alpha test. The results of the Kaiser-Meyer-Olkin test (0.87) confirmed the adequacy of sample size and Bartlett's Test of Sphericity confirmed the ability to factorize data. The principal component analysis with varimax rotation showed that 7 factors in total explained 75.5% of the total variance of the items. Values of cultural heritage, spirituality, awareness, recreation, social relations, sense of place, and inspiration, formed the factors of CES. (3157/80) $2\chi = 378, = df, p = 0.005$). Friedman's test was used for factor ranking. The results showed that recreation is the most and sense of place is the least valuable of the park's CES. In this way, people have understood parks as suitable places for recreation and social activities, but parks do not create a suitable ground for people's spiritual connection with nature.

Citation: Sadeghi, Z., Ansari, M., & Haghghat Bin, M. (2023). Recognize and Prioritize Cultural Ecosystem Services Based on Users' Perceptions in Urban Green Spaces: Case Study of Tehran Urban Parks. *Human Geography Research Quarterly*, 55 (1), 223-239.

 <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.329248.1008366>

* . Corresponding author (Email: ansari_m@modares.ac.ir)

Copyright © 2023 The Authors. Published by University of Tehran. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In the late twentieth century, the importance of the role of nature in human life was considered with a new approach. To improve the quality of human life and the role of socio-cultural dimensions, services of ecosystem performance were studied. The term "Cultural Ecosystem Services" (CES) describes the intangible services of the nature. These benefits include the meanings that people receive from green spaces. Understanding these benefits will improve their quality of life and well-being. The evaluation of CES, in addition to the perception of the local community, should be done on the basis of a specific green space, and the characteristics of the site are effective in shaping Cultural Services (CS). Urban parks provide a context for the connection between man and nature in cities. While the scope of studies on CS is expanding globally, in Iran, the concept of CES in urban green spaces has not yet been categorized and identified. Therefore, the issue of the present study is the evaluation and identification of CS in urban parks, based on public perception. Therefore, Taleghani, Mellat, Ab-o-Atash and Bagh-e-Irani parks in Tehran, which have appropriate management criteria and accessibility, are studied purposefully. Then the CS are prioritized based on people's participation. The results of this research can pave the way for future studies of green space and its CS.

Methodology

First, the theoretical foundations of the research were prepared based on the study of international reports and previous researches, in order to develop a framework for evaluating CS then based on that, a researcher-made questionnaire was prepared to determine people's perception of CS by surveying. The research method was descriptive-analytical and the statistical population included the users of the mentioned parks in Tehran. The sample size was calculated based on the number of items, 400 people. Questionnaires were provided to participants online and collected. Exploratory Factor Analysis was

used to identify Cultural Service factors, Cronbach's alpha test was used to examine the internal consistency of items in each factor, and Friedman test was used to rank the factors related to CS in SPSS.

Results and discussion

In the present study, the Kaiser-Meyer-Olkin test confirmed the adequacy of the sample size (KMO = 0.87) and the Bartlett's Test of Sphericity (2×3157.80 , $df = 378$, $p = 0.001$). Also, the principal component analysis method with varimax rotation showed that 7 factors in total explained 75.5% of the total variance of the items. Values of cultural heritage, spirituality, awareness, recreation, social relations, sense of place and inspiration, formed the factors of CS of the parks. Incidentally, approved items were identified in each of the factors. In relation to the internal consistency of the questions of each factor, the results of Cronbach's alpha test showed that the reliability coefficient of cultural heritage factors: 0.85; spiritual: 0.95; awareness: 0.87; fun: 80/0; social: 90/0; place sense: 0.90; inspirations: 0.84 and total questionnaire: 0.93, which indicates the internal consistency suitable for each factor questions. However, the question-by-question method for reviewing internal consistency did not increase the alpha coefficient. According to Friedman test, there was a significant difference between the rankings of factors related to CS. Wilcoxon test was used to compare two rankings of factors that the results showed between the recreational factor and all other factors (cultural heritage, social relations, awareness, spiritual, inspiration, and sense of place); Social factor and factors of awareness, spirituality, inspiration, and sense of place; Cultural heritage factor and factors of awareness, spirituality, inspiration; The factor of awareness and spiritual and the sense of place factors; Spiritual factor and inspiration; Inspiration and sense of place were significantly different ($ps < 0.05$), but no significant difference was observed between the mean rank of other factors ($ps < 0.05$). In this way, the characteristics, sub-characteristics and prioritization of CS were determined

based on the participatory perception of the people. According to people's priorities, recreational values, social relations and cultural heritage are the most important, while the values of inspiration and sense of place are poorly perceived.

Conclusion

The results of Exploratory Factor Analysis showed that the classification of CS agents is almost similar to international reports and valid foreign researches. 4 items were removed from a total of 33 items. The content of the item in each of the factors reflects the concept of each category of CS. People in recreational services prefer active recreation, and solitude is not in the concepts of inspiration, which shows the importance of the social dimension of parks. The spiritual values of green space to some extent include monotheistic concepts. The results also showed the prioritization of Cultural Services based on public perception, considering both objective and subjective dimensions for the Cultural

Services of the parks, objectively the

Funding

The Ph.D. thesis is supported by the Center for Studies and Planning in Tehran.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The present article is taken from the Ph.D. thesis entitled "Promoting of Cultural Services of the Urban Green Space based on Visual Assessment of Landscape". which was done by the first author of the article with the guidance of the second author and the advice of the third author.

شناخت و اولویت‌بندی خدمات فرهنگی اکوسیستم مبتنی بر ادراک کاربران در فضای سبز شهری، مطالعه موردی: پارک‌های شهری تهران

زهرا صادقی - گروه معماری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
مجتبی انصاری^۱ - گروه معماری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
مهدی حقیقت‌بین - گروه معماری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

خدمات فرهنگی اکوسیستم به‌عنوان منافع غیرمادی فضای سبز در بهبود کیفیت زندگی تأثیر قابل‌توجهی دارد. مطالعات خدمات فرهنگی در ایران محدود است. پژوهش حاضر قصد دارد عوامل خدمات فرهنگی و میزان اهمیت آن‌ها با رویکرد مشارکتی مشخص کند. هدف پژوهش کاربردی بوده که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. در این راستا با مطالعات اسنادی ۳۳ گویه برای ارزیابی خدمات فرهنگی فضای سبز تدوین گردید تا با پیمایش سنجیده شود. جامعه آماری شامل مراجعه‌کنندگان به پارک‌های طالقانی، ملت، آب‌و‌آتش و باغ ایرانی در شهر تهران هستند. حجم نمونه بر اساس تعداد گویه‌ها، ۴۰۰ نفر برآورد و با روش نمونه‌گیری در دسترس (توزیع پرسشنامه‌های آنلاین در شبکه‌های اجتماعی) اقدام به جمع‌آوری داده‌ها شد. روایی با تحلیل عاملی و اعتباریابی با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ صورت گرفته است. نتایج آزمون کایزر - مایر - الکین ($KMO = 0/87$) کفایت حجم نمونه و آزمون کرویت بارتلت توانایی عاملی شدن داده‌ها را تأیید نمود. تحلیل عاملی اکتشافی با روش استخراج تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریامکس همراه با نرمال‌سازی کایزر ۷ عامل ارزش‌های تفریحی، میراث فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، معنوی، الهامات و حس مکان را تأیید کرد ($\chi^2 = 3157/80$ ، $df = 378$ ، $p = 0/005$) که با دسته‌بندی سیستم‌های بین‌المللی منطبق است. برای رتبه‌بندی عوامل از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج نشان داد تفریح بیشترین و حس مکان کمترین ارزش خدمات فرهنگی پارک‌ها هستند. به‌این‌ترتیب مردم پارک‌ها را به‌عنوان محل مناسبی برای تفریح و فعالیت‌های اجتماعی درک کرده‌اند اما پارک‌ها زمینه مناسبی برای ارتباط روحی مردم با فضای سبز شهری ایجاد نمی‌کنند.

واژگان کلیدی:

ادراک مردم، پارک‌های شهری، تحلیل عاملی، خدمات فرهنگی، رتبه‌بندی خدمات.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۰/۰۵/۳۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۱/۲۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۱/۲۳

صص. ۲۲۳-۲۳۹

استناد: صادقی، زهرا؛ انصاری، مجتبی و حقیقت‌بین، مهدی. (۱۴۰۲). شناخت و اولویت‌بندی خدمات فرهنگی اکوسیستم مبتنی بر ادراک کاربران در فضای سبز شهری، مطالعه موردی: پارک‌های شهری تهران. *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۵ (۱)، ۲۲۳-۲۳۹.

 <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.329248.1008366>

مقدمه

فضای سبز عمومی شهر که با عنوان «پارک» یا «بوستان» شناخته می‌شود، از عرصه‌های مهم زندگی شهرنشینی است. وجه تمایز اصلی پارک با دیگر فضاهای عمومی شهری، اهمیت محیط طبیعی آن می‌باشد که طراح آن را به صورت محیط طبیعی کنترل شده و دارای نظام کالبدی بکار می‌گیرد. پارک‌های شهری بستر ارتباط انسان و طبیعت را در شهر فراهم می‌کنند. با توسعه شهرها، دیدگاه‌های متفاوتی از جمله تسلط بر طبیعت، همراهی با طبیعت، نو طبیعت‌گرایی (ظهور مفهوم اکوسیستم و اکولوژی منظر)، طبیعت به‌عنوان نماد فرهنگ (اکوسیستم‌های انسانی و فرهنگی) در شکل‌گیری فضای سبز عمومی شهر اثرگذار بوده است (سوافیلد، ۱۳۹۰: ۲۳۰؛ اشتگ و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۴). در نیمه دوم قرن بیستم با پیدایش مفهوم اکوسیستم‌های انسانی، جنبه فعالیت انسانی و زیبایی‌شناختی در کنار نظم اکولوژیک در شکل‌گیری فضای سبز شهری به‌عنوان بخشی از اکوسیستم موردبررسی قرار گرفت. از دهه ۱۹۹۰ اکولوژی فرهنگی، تأثیر فرهنگ بر شکل‌گیری اکوسیستم‌ها را موردتوجه قرارداد و طبیعت را حاوی معانی دانست که با زبان منظر منتقل می‌گردد. اما این رویکرد هم‌زمان با جریان پست‌مدرن، در حد به‌کارگیری نماد و نشانه و شکل‌گیری پارک‌های موضوعی در شهرها محدود شد (تقوایی، ۱۳۹۰: ۱۲۹). در آغاز قرن بیست‌ویک، مفهوم «خدمات اکوسیستم» به‌عنوان راهکار عملی برای ارتباط معنادار انسان با طبیعت، افزایش کیفیت زندگی و تأکید بر نقش اجتماعی-فرهنگی انسان در تغییرات فضای سبز مطرح شد (Dade et al., 2020). با این رویکرد پارک‌ها و فضای سبز شهری به‌عنوان بخشی از اکوسیستم شهری تأمین‌کننده خدمات و منافع ملموس و ناملموس برای شهر و شهرنشینان هستند.

در مطالعات «خدمات اکوسیستم» ارتباط با طبیعت به نحوی بررسی شده که انسان به‌عنوان بخشی از اکوسیستم سلامتی، رفاه و آرامشش تحت تأثیر آن شکل می‌گیرد و از سوی دیگر خود تغییردهنده جریان‌های طبیعی به‌منظور پاسخ‌گویی به نیازهایش است (Mao et al., 2020: 226). در این رویکرد خدمات اکوسیستم علاوه بر بعد ملموس و عینی (خدمات تأمین‌کننده، تنظیم‌کننده و نگاه‌دارنده)، شامل خدمات و فواید غیرمادی (ناملموس و ذهنی) نیز می‌باشند که اصطلاحاً «خدمات فرهنگی اکوسیستم»^۱ نامیده می‌شوند. این فواید شامل معانی هستند که مردم از فضای سبز دریافت می‌کنند و نوعی ارزش‌گذاری ذهنی مردم نسبت به طبیعت است. هرچقدر مردم ارتباط معنادار بهتری با فضای سبز برقرار کنند، بیشتر می‌توانند از منافع آن بهره‌مند شوند. تأثیر خدمات غیرمادی در ایجاد حس بهزیستی^۲ بسیار مهم‌تر از خدمات ملموس و عینی است (Bryce et al., 2016: 258). بسیاری از محققین برای دستیابی به پایداری اجتماعی-اکولوژیک بررسی فواید فرهنگی خدمات اکوسیستم را مهم می‌دانند (Riechers et al., 2016: 161). پژوهش حاضر قصد دارد به موضوع خدمات فرهنگی اکوسیستم در ارتباط بین انسان و طبیعت بپردازد.

با توجه به اهمیت خدمات اکوسیستم، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی^۳ به تشریح و تبیین خدمات و فواید اکوسیستم پرداخته و دسته‌بندی و شاخصه‌هایی برای آن تعریف کرده‌اند و اظهار می‌دارند که در مورد شناخت و ارزیابی خدمات فرهنگی اکوسیستم مهم‌ترین اصل دریافت‌های ذهنی مردم از طبیعت است. منابع بسیاری تأکید دارند مفاهیم خدمات فرهنگی باید بر اساس شرایط بومی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه مشخص شود و بر اساس ادراک مردم ارزیابی صورت گیرد. از این‌رو مطالعاتی که چارچوب خدمات فرهنگی را تنها از پس شناخت متخصصان از طبیعت بررسی کرده‌اند، کافی

1 . Cultural Ecosystem Services (CES)

2 . Well being

3 . European Landscape Convention (Council of Europe 2000), Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (UNESCO 2003), and the Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Council of Europe 2005).

نیستند (مشاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰۵؛ کبیری و همکاران، ۱۳۹۹). مطالعاتی نیز فواید و خدمات فرهنگی اکوسیستم‌های شهری را در ارزش اقتصادی که این خدمات ایجاد می‌کنند مطالعه کرده‌اند؛ مانند درآمد حاصل از گردشگری یا میزان تمایل مردم برای پرداخت هزینه به منظور بهره‌مندی از فضاهای سبز (Cheng et al., 2021)، درحالی‌که بسیاری از ابعاد خدمات فرهنگی تأثیرات محسوس اقتصادی ندارند و کاملاً نامحسوس و غیرمادی هستند. راستای ارزیابی مشارکتی مبتنی بر ادراک مردم از خدمات فرهنگی، مطالعاتی صورت گرفته است (جنگی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۷۱؛ تبریزی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۵) اما دید جامعی به تمامی فواید غیرمادی و ناملموس طبیعت مثل الهامات و ارزش‌های معنوی نداشته‌اند و بر خدمات فرهنگی فضای سبز شهری که بستر اصلی ارتباط شهروندان با طبیعت است، متمرکز نشده‌اند. در حیطه فضای سبز شهری مطالعاتی بعضی فواید پارک و یا انگیزه مردم در مراجعه به آن را بررسی کرده‌اند مثل ارزش‌های تفریحی، اجتماعی و یا ارزش‌های زیبایی‌شناسانه (سمیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۵؛ صادقی و همکاران، ۱۴۰۰؛ پژوهانفر، ۱۳۹۴: ۱۶۳). پژوهش حاضر قصد دارد با دیدی کل‌نگر همه فواید و خدمات فرهنگی فضای سبز شهری را مبتنی بر ادراکات ذهنی استفاده‌کنندگان مورد شناسایی قرار دهد.

نکته مهم دیگر در تبیین و ارزش‌گذاری شاخصه‌های خدمات فرهنگی اکوسیستم این است که علاوه بر لحاظ نمودن ادراک جامعه محلی باید زمینه‌های محیطی نیز دخیل گردند از این‌رو لازم است بر اساس سایت و فضای سبز مشخصی انجام شود و ویژگی‌های سایت در شکل‌گیری خدمات فرهنگی مؤثر است (Mao et al., 2020: 226). از بین انواع فضای سبز شهری، نقش پارک‌های شهری در ارتباط انسان و طبیعت بسیار مهم است. تهران اولین شهر ایران است که فضای سبز عمومی به شکل پارک به آن وارد شد. از زمان پهلوی دوم که طراحی پارک و ایجاد فضای سبز عمومی در دستور کار برنامه‌ریزان شهری قرار گرفت، همواره شرایط اجتماعی و سیاسی در سبک طراحی پارک اثرگذار بوده است. در دهه‌های مختلف رد پای ورود و ظهور جریان‌های فکری متفاوت در شکل‌گیری پارک‌ها قابل تشخیص است (حمزه نژاد، ۱۳۹۶: ۳۱). در این پژوهش پارک‌هایی که با سبک و سیاق متفاوت که در دوره‌های مختلف طراحی شده‌اند مشخص شد تا کالبد‌های متفاوت طراحی پارک در پژوهش قرار بگیرد. همچنین داشتن معیارهای مدیریتی مانند دسترسی، امنیت، تمیزی، نگهداری و امکانات اولیه از جمله شرایط اولیه برای مطلوبیت پارک است. از این‌رو چهار پارک طالقانی (با سبک طبیعت‌گرایانه)، ملت (با سبک باغ انگلیسی)، آب‌و‌آتش (مدرن و متکی بر تکنولوژی) و بوستان باغ ایرانی (باز طراحی باغ ایرانی) که از نظر معیارهای مدیریتی و دسترسی شرایط یکسانی دارند و همگی در محدوده منطقه ۳ شهر تهران هستند، انتخاب شدند تا خدمات فرهنگی این پارک‌ها از طریق ادراک و شناخت استفاده‌کنندگانشان بررسی شوند.

مبانی نظری

نگرش نسبت به طبیعت تحت تأثیر فرهنگ بومی هر منطقه است. در مناطق مختلف جهان آداب، رسوم و بینش فرهنگی در تأثیرات انسان بر طبیعت و بهره‌مندی از آن اثرگذار می‌باشد. خدمات اکوسیستم رویکردی کاملاً بومی و منطبق‌گرایان دارد. خدمات فرهنگی که کاملاً ذهنی و ادراکی هستند، از منطقه فرهنگی به منطقه دیگر می‌تواند تغییر کنند. محققین تأکید دارند با هدف بهبود کیفیت شهرنشینی، مطالعات خدمات فرهنگی فضای سبز شهری در مقیاس منطقه‌ای ضروری و لازم است (Riechers et al., 2016: 161). چنانچه مشاهده می‌شود میزان اهمیت و رتبه‌بندی خدمات فرهنگی در جوامع مختلف کاملاً متفاوت است.

مشکلات اندازه‌گیری و سنجش خدمات فرهنگی منجر شده که این مهم کمتر در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی فضای

سبز شهری وارد شود. برای تسهیل ارزیابی خدمات فرهنگی اکوسیستم در فضای سبز شهری سه مرحله پیشنهاد شده است؛ مرحله شناخت مفهومی خدمات تا بر اساس مفاهیم استخراج شده ارزیابی ذهنی مردم از خدمات فرهنگی بررسی شود، مرحله محاسباتی که شامل کمی کردن داده‌ها و اطلاعات است و مرحله آخر، مرحله تفسیری-ارتباطی است که بر اساس تفسیر داده‌ها بتوان برنامه‌ریزی عملی و کاربردی را برای بهره‌مندی از خدمات فرهنگی فضای سبز ارائه داد (Riechers et al., 2016: 161). در مرحله شناخت مفهومی مطالعاتی بر اساس مصاحبه از مردم معانی طبیعت را در ادراک فضای سبز شهری مشخص کرده‌اند اما به این رویکرد ندهایی وجود دارد؛ چرا که مردم اغلب از تمام ارزش‌های فرهنگی فضای سبز مانند الهامات یا غنای معنوی آگاه نیستند و حتی اگر آگاه باشند نمی‌توانند افکار خود را به خوبی بازگو کنند. از این رو تعیین مفاهیم خدمات فرهنگی بر اساس مطالعات بین‌المللی و پژوهش‌های منطقه‌ای که منطبق بر مبانی فرهنگی جامعه مورد مطالعه است مناسب می‌باشد. در این پژوهش ابتدا رویکردهای بین‌المللی معرفی و سپس منابعی که خدمات و فواید فضای سبز شهری را تشریح کرده‌اند ارائه می‌شوند در این فرآیند با توجه به منابع داخلی و بومی مفاهیم خدمات فرهنگی نقد می‌گردند تا چهارچوب اولیه خدمات فرهنگی مشخص شود و بتوان ارزیابی ذهنی را انجام داد.

اولین منابعی که ایده خدمات اکوسیستم را مطرح می‌کنند برای دهه ۱۹۶۰ و بعداز آن ۱۹۷۰ هستند (Mao et al., 2020: 226). با آغاز قرن بیست و یکم خدمات اکوسیستم به صورت رسمی در سطح بین‌المللی تعریف و دسته‌بندی شد. در حال حاضر دسته‌بندی خدمات فرهنگی از نظر مفهومی تکامل یافته دسته‌بندی‌های اولیه این موضوع است. در برداشت اولیه، خدمات فرهنگی تنها به مفهوم تفریح پرداخته شده بود. اما با ساختار یکپارچه‌ای که در سال ۲۰۰۵ توسط سیستم ارزیابی هزاره^۱ معرفی شد، خدمات فرهنگی شامل منافع غیرمادی و اجتماعی-بوم‌شناختی است و منجر به غنای روحی، رشد ادراکی و تجربیات زیبایی شناسانه، فکری و تفریحی می‌شود (MEA, 2005). بعداز این گزارش در سال ۲۰۱۰ گروهی از محققین با حمایت مجمع محیط‌زیست سازمان ملل گزارشی را با رویکرد اقتصادی تدوین کردند که تیب^۲ نامیده شد (Sukhdev et al., 2010). این گزارش با تأکید بر سودآوری و منافع اقتصادی خدمات اکوسیستم تنظیم شده است. طبق این گزارش هنگامی که مردم برای بهره‌مندی از خدمات اکوسیستم حاضر به پرداخت بهای مادی و غیرمادی شوند، خدمات تبدیل به ارزش می‌شوند و مردم برای حفاظت از آن و یا به دست آوردنش اهمیت قائل هستند. این رویکرد منجر به صرفه‌جویی اقتصادی و یا سودآوری برای جوامع می‌شود. هم‌زمان گزارش با حمایت مجمع محیط‌زیست اروپا^۳ در سال ۲۰۱۰ منتشر شد (Haines-Young & Potschin, 2010). در این گزارش گروه‌بندی منعطف، سلسله مراتبی و سازگار با شرایط کشورهای عضو اتحادیه اروپا تنظیم شده و منجر به نوعی شفافیت در شناخت منافع اکوسیستم شده است. خدمات فرهنگی و اجتماعی در دو گروه به صورت گروه نمادین و گروه عقلی-تجربی طبقه‌بندی شده است. مفاهیم خدمات فرهنگی در این گزارش نسبت به دیگر گزارش‌ها ماهیت ذهنی و روحی قوی‌تری دارد و مواردی مثل رهایی، آرامش و فراغت به خدمات فرهنگی اضافه شده است. در ادامه شاخصه‌ها و گویه‌هایی که در گزارش‌ها بین‌المللی و مقالات مختلف مطرح ارائه شده بیان و با منابع داخلی تطبیق داده می‌شود تا بتوان چهارچوبی برای خدمات فرهنگی تبیین کرد.

1 . Millennium Assessment.

2 . The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB).

3 . Common International Classification of Ecosystem Service (CICES).

شاخصه‌های خدمات فرهنگی اکوسیستم

ارزش‌های معنوی: ارزش‌های معنوی و مذهبی در هر چهار گزارش مشاهده می‌شود. عناصر طبیعت در مذهب یا دینی می‌تواند قابل احترام و مقدس باشد. ادراک تجربه معنوی و فرا مادی در بازدید از فضای سبز در مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفته است (Bryce et al., 2016: 258). هر چند در ایران بعد معنوی خدمات فرهنگی اصلاً بررسی نشده است اما مطالعاتی با بینش توحیدی به دریچه طبیعت نگریسته‌اند. در این بینش طبیعت به‌عنوان عناصر فیزیکی محسوس و مادی محدود نمی‌شود، بلکه دارای مراتب ماورای کالبد خویش است که از آن‌ها به اصول حاکم بر طبیعت و همین‌طور ملکوت عالم تعبیر می‌شود. (نقی زاده، ۱۳۸۴). طبیعت بستر رشد و تعالی انسان از یک پدیده زمینی به یک پدیده فرازمینی است. در فرهنگ ایرانی- اسلامی طبیعت و عناصر آن به‌عنوان آیت و نشانه‌های قدرت و علم خداوندی قابل احترام و توجه هستند و می‌تواند محلی برای تفکر و مراقبه باشد.

ارزش‌هایی برای الهامات: در گزارش تیب (Sukhdev et al., 2010) و ارزیابی هزاره (MEA, 2005) به الهام از طبیعت اشاره شده است به این معنی که تجربه طبیعت الهام‌بخش ایده‌های برای خلق آثار ادبی و هنری است. این دیدگاه شاید فقط برای قشر خاص هنرمند و یا ادبی قابل درک باشد. دریافت الهامات از طبیعت می‌تواند شامل رهایی ذهن، نظم دادن به افکار و کسب آرامش باشد (پژوهانفر، ۱۳۹۴: ۱۶۲). چنانچه در پیشینه معماری ایران همواره حیاط خانه‌های سنتی و باغ‌های ایرانی محلی برای کسب آرامش در بستر طبیعت خرد شهری بوده است.

ارتباطات اجتماعی: در همه مطالعات خدمات فرهنگی بعد اجتماعی فضای سبز شهری مورد بررسی قرار گرفته است. در فضای شهری، طبیعت می‌تواند عرصه بسیاری از فعالیت‌های گروهی، تعاملات اجتماعی و توسعه روابط اجتماعی باشد. موضوع طبیعت محلی برای ملاقات، بازی گروهی و گسترش روابط اجتماعی در بسیاری از مطالعات پرداخته شده است (سمیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۱؛ ۸۸۸؛ ۱۶۷؛ Ives et al., 2017; Canedoli et al., 2017).

ارزش‌هایی برای حس مکان، احساس تعلق و هویت: مطابق گزارش مجمع محیط‌زیست اروپا کاراکترهای منظر و منظره‌های فرهنگی دربرگیرنده زیبایی طبیعی و حس مکان هستند (هاینز یونگ و پوتچین، ۲۰۱۰). در گزارش تیب منظر طبیعی هر منطقه برای ساکنینش شکل‌دهنده هویت و حس تعلق است (Sukhdev et al., 2010). گزارش ارزیابی هزاره نیز اکوسیستم را به‌عنوان هسته اصلی «حس مکان» مطرح کرده است که مفهومی از حس تعلق و وابستگی به مکان را از طریق ویژگی‌های منحصربه‌فردش در افراد پرورش می‌دهد (ارزیابی اکوسیستم هزاره، ۲۰۰۵). در مطالعات خدمات فرهنگی، ارزش‌های حس مکان دارای اهمیت قابل توجهی است؛ دل‌بستگی به محیط، خاطره‌انگیزی و به‌یادماندنی بودن فضای سبز در این عامل بررسی شده است (Ryfield et al., 2019; Canedoli et al., 2017: 887). در منابع داخلی نیز بر اهمیت حس مکان و تعلق به‌عنوان میزان موفقیت کارکرد پروژه در بین جامعه تأکید شده است (درویشی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۳۵). به‌این ترتیب حس مکان به معنی و مفهوم وابستگی به محیط و دوست داشتن آن است.

ارزش‌های میراث فرهنگی: در گزارش مجمع محیط‌زیست اروپا میراث فرهنگی برآمده از طبیعت در طبقه‌بندی خدمات نمادین لحاظ شده است (Haines-Young & Potschin, 2010). در گزارش ارزیابی هزاره در زیر توضیح میراث فرهنگی به ارزش‌هایی که جوامع در نگهداری و حفاظت از مناظر بااهمیت تاریخی و گونه‌های بااهمیت فرهنگی قائل هستند، اشاره نموده است (MEA, 2005). در گزارش سازمان محافظت انگلیس بر اهمیت تاریخی بعد میراث فرهنگی تأکید شده است که برای مردم یادآور خاطرات گذشته و پیشینه طبیعت است. لوپس و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه

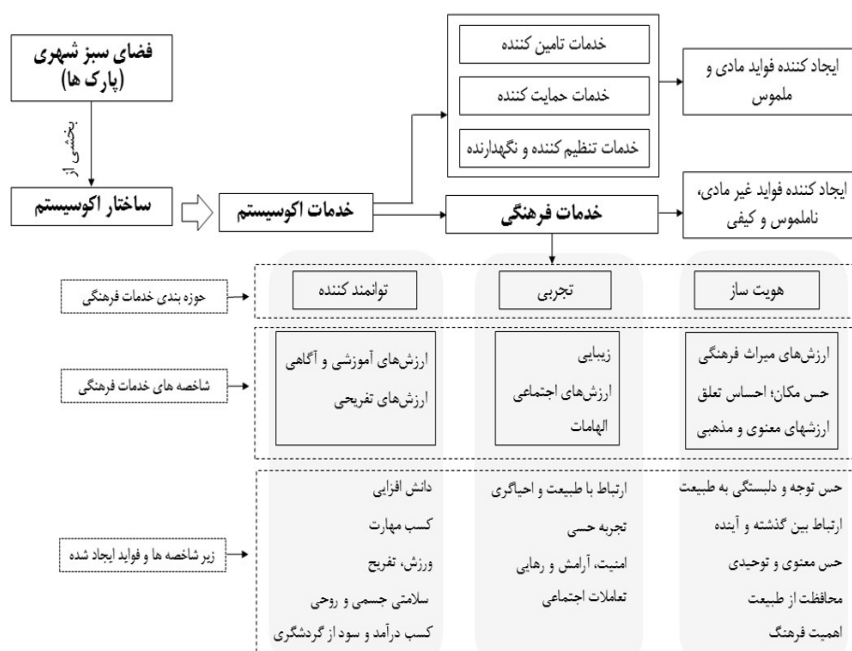
خدمات فرهنگی ارزشمند بودن حفاظت از گیاهان بومی برای مخاطب را ملاک سنجش ارزش‌های فرهنگی قرار داده است. همچنین اشاره به ارزش ذاتی مکان و اهمیت حفاظت از آن برای نسل‌های آینده، اهمیت گذشته تاریخی سایت و اشاره به ارزش میراث طبیعی سایت در مطالعات خدمات فرهنگی اشاره شده است (Riechers et al., 2016: 165).
 (Canedoli et al., 2017: 888). در منابع داخلی مبانی منظر، فضای سبز شهری را پیوندگاه مردم با ارزش‌های میراث فرهنگی - طبیعی شهر می‌دانند که می‌تواند ارزش‌های حفاظتی و قدردانی نسبت پیشینه تاریخی طبیعی شهر ایجاد نماید (تقوایی، ۱۳۹۱). توجه استفاده‌کنندگان به این بعد از خدمات فرهنگی زمینه هویت‌سازی است.

ارزش‌های تفریح و گردشگری: تفریح و گردشگری در طبیعت در هر چهار گزارش به‌عنوان یکی از خدمات فرهنگی مهم اکوسیستم یاد شده است. تفریح در طبیعت بخش جدایی‌ناپذیر فرهنگ ایرانی است. با توجه به اهمیت طبیعت در زندگی ایرانیان گذران اوقات فراغت در طبیعت رایج بوده است. مطالعات بسیاری قابلیت پیاده‌روی، دویدن، بازی، پیک‌نیک، ورزش و... در پارک‌های شهری بررسی کرده‌اند (پرچکانی، ۱۳۹۵: ۵۲؛ پژوهانفر، ۱۳۹۴: ۱۶۳؛ سمیاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۷). تفریح در پارک ضمن گذراندن اوقات فراغت زمینه را برای توانمندسازی اقشار مختلف از بعد اجتماعی و مهارتی فراهم می‌کند و بر سلامتی روحی و جسمانی تأثیر بسزایی دارد.

ارزش‌های آموزشی و سیستم‌های دانش: گزارش ارزیابی هزاره اظهار می‌دارد اکوسیستم‌ها بر سیستم‌های دانش (رسمی و غیررسمی) در فرهنگ‌های مختلف اثرگذار است و اکوسیستم را زیربنایی برای آموزش مطرح می‌کند (MEA, 2005). گزارش مجمع محیط‌زیست اروپا، برنامه‌های علمی و آموزشی پیرامون طبیعت را در تجربه حاصل از خدمات فرهنگی معرفی کرده است (Haines-Young & Potschin, 2010). در گزارش سازمان محافظت از طبیعت انگلیس یادگیری از تاریخ و پیشینه طبیعی منظر را در زیر مجموعه ارزش‌های آموزشی خدمات فرهنگی اکوسیستم‌ها ذکر کرده است. مطالعات بسیاری یادگیری و آموزش از تجربه طبیعت را مورد توجه قرار داده‌اند (Bertram et al., 2015: 187).
 (Bryce et al., 2016: 258; Canedoli et al., 2017: 888). در ایران ربانی و همکاران (۱۳۹۰) به آموزش نگهداری گل و گیاه اشاره کرده است. شهرداری‌ها با هدف ارتباط مردم با طبیعت کارگاه‌های مختلفی برای سنین مختلف در پارک‌ها برگزار می‌کند که می‌تواند موجب ارتقای این بعد از خدمات فرهنگی باشد.

ارزش‌های زیبایی‌شناختی: ارزش‌های زیبایی‌شناختی در هر سه گزارش مطرح شده است و شامل لذت از طبیعت و تمایل به بودن در مناظر مطلوب می‌باشد. زیبایی‌شناسی منظر و ارزیابی پسندهای منظر موضوعی پیچیده و گسترده است که به فاکتورهای مختلفی بستگی دارد. آنچه در این سه گزارش از ارزش‌های زیبایی‌شناختی منظر است، شامل توجه به زیبا بودن و مطلوبیت طبیعت نسبت به منظر انسان‌ساخت و مصنوع می‌باشد. مطالعات نشان می‌دهد زیبایی و مطلوبیت فضای سبز از فاکتورهای دیگر کارکرد فضای سبز شهری نظیر بعد اجتماعی، ایجاد حس مکان و حس تعلق، ایجاد آرامش در طبیعت فضای سبز و به‌طور کلی از سایر خدمات فرهنگی اثر می‌گیرد. بنابراین با بررسی سایر ابعاد خدمات فرهنگی می‌توان به سطح مطلوبیت و زیبایی منظر پی برد.

به این ترتیب می‌توان خدمات فرهنگی اکوسیستم را در فضای سبز شهری در سه حوزه دسته‌بندی کرد؛ خدمات هویت‌ساز، خدمات تجربی و خدمات توانمندکننده. در هر حوزه، نوع خدمات ارائه‌شده متفاوت است که شاخصه‌های خدمات فرهنگی را تشکیل می‌دهند. با بهره‌مندی از این خدمات استفاده‌کنندگان فواید و منافع فضای سبز شهری را درک می‌کنند (شکل ۱).

شکل ۱. نمودار مفهومی پژوهش

روش پژوهش

بر اساس مبانی نظری تعداد ۳۳ گویه تدوین شد (جدول ۱) و به صورت پرسشنامه طیف لیکرت تنظیم گردید. جامعه آماری این پژوهش مراجعه‌کنندگان به پارک‌های تهران بودند که به صورت هدفمند ۴ پارک ملت، پارک طالقانی، پارک آب‌و‌آتش و بوستان باغ ایرانی انتخاب شدند. در تحلیل عاملی حجم نمونه بر اساس تعداد سؤال‌ها (حداقل دو برابر و حداکثر ۱۰ برابر) تعیین می‌گردد (Markus, 2012) که حدود ۴۰۰ نفر برآورد شده و به روش نمونه‌گیری در دسترس اقدام به جمع‌آوری داده‌ها شده است. بدین صورت که بعد از تنظیم پرسشنامه در سایت پرس‌لاین فراخوان مشارکت در این پژوهش در شبکه‌های اجتماعی توزیع شد و شرکت‌کنندگان به صورت آنلاین به سؤالات پرسشنامه پاسخ دادند. در ابتدای پرسشنامه مشارکت‌کنندگان پارکی را که بیشتر مراجعه کرده بودند انتخاب کرده و بعد از مشاهده تصاویر آن به سؤالات خدمات فرهنگی پاسخ دادند.

بعد از جمع‌آوری داده‌ها برای بررسی کیفیت حجم نمونه از آزمون کایزر-مایر-اولکین^۱ استفاده شد که در پژوهش‌ها میزان کمتر از ۰/۵۰ غیرقابل قبول؛ ۰/۵۰ تا ۰/۶۰ نامناسب؛ ۰/۶۰ تا ۰/۸۰ متوسط؛ ۰/۸۰ به بالا به عنوان حجم نمونه کافی و قابل قبول در نظر گرفته می‌شود. از آزمون کرویت بارتلت برای بررسی توانایی عاملی شدن داده‌ها استفاده شده است که $p \geq 0.05$ در مجموعه داده‌ها نشان می‌دهد در داده‌ها همبستگی مناسب برای تحلیل عاملی وجود دارد. برای شناسایی تعداد عوامل از تحلیل عاملی اکتشافی با روش استخراج تحلیل مؤلفه‌های اصلی و روش چرخش واریماکس با نرمال‌سازی کایزر استفاده شده است. در این تحلیل ارزش ویژه^۲ بزرگ‌تر از یک برای استخراج عوامل در نظر گرفته شد. همسانی درونی گویه‌های هر عامل با ضریب آلفای کرونباخ بررسی شده است. که در این پژوهش $0.60 \leq \alpha$ به عنوان معیار برای پذیرش همسانی درونی آیت‌ها در نظر گرفته شد. برای تحلیل اولویت‌بندی خدمات فرهنگی در پارک‌ها بر

1 . Kaiser-Mayer-Olkin

2 . eigenvalue

اساس ادراک کاربران از آزمون‌های فریدمن و ویلکاکسون استفاده شد. سطح معنی‌داری $\alpha = 50/0$ لحاظ گردید.

جدول ۱. شاخصه‌ها و زیر شاخصه‌های خدمات فرهنگی

منابع	گروه‌های خدمات فرهنگی	شاخصه
Bertram et al., 2015 Canedoli et al., 2017 Bryce et al., 2016 Haines-Young & Potschin, 2010 MEA, 2005 Sukhdev et al., 2010 Riechers et al., 2016	مشاهده طبیعت این پارک برای من یادآور نشانه‌های آفرینش خداوند است. (P۸) در ارتباط با طبیعت پارک چیزی را احساس می‌کنم که فراتر و عظیم‌تر از دنیای مادی است. (P۱۰) طبیعت این پارک را محلی برای فکر کردن به خدا می‌دانم. (P۲) محیط طبیعی این پارک، محلی مناسب برای مراقبه است. (P۲۱) با بودن در این پارک حس معنوی از آرامش طبیعت می‌گیرم. (P۲۸)	ارزش‌های معنوی مذهبی
Sukhdev et al., 2010 Canedoli et al., 2017 Riechers et al., 2016 Bryce et al., 2016 MEA, 2005	بازدید از این پارک ذهن من را از دغدغه‌های زندگی پاک می‌کند. (P۹) حضور در این پارک فکر و روانم را نظم می‌دهد. (P۱۱) حضور در این پارک الهام‌بخش ایده‌های جدید در زندگی‌ام است. (P۱۶) محیط طبیعی این پارک محلی مناسب برای خلوت کردن است. (P۲۲) طبیعت این پارک می‌تواند الهام‌بخش ایده‌های هنری باشد. (P۲۹)	الهامات
Sukhdev et al., 2010 Canedoli et al., 2017 Riechers et al., 2016 MEA, 2005 Ryfield et al., 2019 Haines-Young & Potschin, 2010 درویشی و همکاران، ۱۳۹۷ اشنگ و همکاران، ۱۳۹۶	با حضور در این پارک نسبت به طبیعت آن حس وابستگی دارم. (P۷) طبیعت این پارک را به‌عنوان بخشی از خودم می‌دانم. (P۳۲) اگر مدت طولانی به این پارک نیایم، دل تنگ طبیعت آن می‌شوم. (P۱۷) به طبیعت این پارک حس دل‌بستگی دارم. (P۲۳)	حس مکان؛ احساس تعلق و هویت
MEA, 2005 Haines-Young & Potschin, 2010 Bertram et al., 2015 Canedoli et al., 2017 Riechers et al., 2016 Ives et al., 2017	حفظ این پارک را برای نسل آینده واجد اهمیت می‌دانم. (P۶) نسبت به طبیعت این پارک احساس مسئولیت می‌کنم. (P۱۲) این پارک بخشی از میراث طبیعی ما است. (P۱) گذشته تاریخی این پارک یادآور میراث فرهنگی ایران است. (P۲۴) گونه‌های گیاهی این پارک ارزش حفاظتی دارند. (P۳۰)	ارزش‌های میراث فرهنگی
MEA, 2005 Haines-Young & Potschin, 2010 Bertram et al., 2015 Canedoli et al., 2017 Sukhdev et al., 2010	این پارک برای تفریح مناسب است. (P۴) گردش در این پارک برای من مطلوب است. (P۱۴) این پارک برای بازی‌های حرکتی جای مناسبی است. (P۱۹) طبیعت این پارک محلی مناسب برای ورزش و پیاده‌روی است. (P۲۶) برای پیک‌نیک این پارک مناسب است. (P۳۱)	ارزش‌های تفریح و گردشگری
MEA, 2005 Canedoli et al., 2017 Bertram et al., 2015 Bryce et al., 2016 Haines-Young & Potschin, 2010	حضور در این پارک فرصتی برای یادگیری از طبیعت است. (P۳) این پارک می‌تواند مکانی برای پیشرفت دانش بوم‌شناختی باشد. (P۱۵) در این پارک آموزش محیطی درباره طبیعت برای کودکان می‌تواند به‌خوبی انجام شود. (P۲۰) این پارک محیطی برای آگاهی از طبیعت است. (P۲۷)	ارزش‌های آموزشی و آگاهی از طبیعت
سمیاری و همکاران، ۱۳۹۷ MEA, 2005 Bryce et al., 2016 Haines-Young & Potschin, 2010	برای بودن با دیگران حضور در محیط این پارک را مناسب می‌دانم. (P۵) حضور در این پارک فرصتی برای تعاملات اجتماعی است. (P۱۳) این پارک را برای جمع‌های خانوادگی مناسب می‌دانم. (P۱۸) این پارک برای فعالیت‌های گروهی جای مناسبی است. (P۲۵)	ارتباطات اجتماعی

محدوده مورد مطالعه

با توجه به انواع پارک، هدف پژوهش حاضر پارک‌هایی در مقیاس شهری و در شهر تهران می‌باشد. برای انتخاب

پارک‌ها اولویت اول این بود که پارک‌ها از نظر معیارهای مدیریتی نظیر دسترسی، امکانات رفاهی و خدماتی، تمیزی و امنیت شرایط یکسانی داشته باشند. نکته بعدی در انتخاب پارک‌ها، قرار داشتن آن‌ها در محدوده نزدیک به یکدیگر بود تا از نظر اقلیمی و جغرافیایی مشابه باشند. نکته مهم دیگری که در انتخاب پارک‌ها به آن توجه شد، طرح کالبدی پارک‌ها است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد ویژگی‌های کالبدی فضای سبز مورد مطالعه در ادراک خدمات فرهنگی اثرگذار است (La Rosa et al., 2016: 165). از این رو محققین این نکته را در نظر داشتند که سبک طراحی پارک‌ها با یکدیگر متفاوت باشد تا خدمات فرهنگی در پارک‌هایی با سبک‌های کالبدی کاملاً متفاوت سنجیده شود. پارک به صورت فضای سبز عمومی قدمت کمتر از ۱۰۰ سال دارد اما در طی این دوران شرایط اجتماعی و سیاسی در شکل‌گیری سبک طراحی پارک‌ها اثر داشته است که می‌توان بر این اساس در طول ۶۰ سال گذشته، سبک طراحی با تقلید از باغ انگلیسی، طبیعت‌گرایانه، طراحی مدرن متکی بر تکنولوژی و باز طراحی باغ ایرانی را در پارک‌های تهران شناسایی کرد (حمزه نژاد، ۱۳۹۶: ۲۹). به این ترتیب بر اساس معیارهای مطرح‌شده چهار پارک انتخاب شدند؛ پارک ملت، پارک طالقانی، پارک آب‌و‌آتش و بوستان باغ ایرانی. این چهار پارک از نظر موقعیت مکانی نسبتاً به هم نزدیک هستند و در منطقه ۳ تهران قرار دارند. این پارک‌ها معیارهای مدیریتی یکسانی دارند و سبک طراحی کالبدی آن‌ها با هم متفاوت است. پارک ملت با الهام از باغ انگلیسی طراحی شده است و شامل سطوح چمن کاری وسیع، درختکاری، مجسمه، آب‌نما و مسیرهای قوسی شکل می‌باشد. باغ ایرانی ده ونک دارای هویت‌گرایی ایرانی به صورت منظم و با ایده باغ ایرانی است. بوستان آب‌و‌آتش با تکیه بر فن‌آوری در ساخت و افزایش جذابیت‌های پارک بر اساس دنیای مدرن طراحی شده و با کاهش تراکم پوشش گیاهی امکان دیدهای گسترده را فراهم کرده است. بوستان طالقانی به صورت پارک جنگلی در بستری با اختلاف ارتفاع طراحی شده است. شکل ۲ موقعیت قرارگیری این پارک‌ها را در شهر تهران نشان می‌دهد.

شکل ۲. تصویر سمت چپ: شهر تهران و موقعیت منطقه سه شهرداری تهران - سمت راست موقعیت چهار پارک ملت، آب‌و‌آتش، طالقانی و بوستان باغ ایرانی در منطقه ۳ تهران

یافته‌ها

۴۰۰ نفر به پرسشنامه آنلاین پاسخ دادند. تعداد ۲۲۱ نفر (۵۵٪) از پاسخ‌دهندگان، زن و ۱۷۹ نفر (۴۵٪) را مرد تشکیل داده است. میانگین و انحراف معیار سن پاسخ‌دهندگان به ترتیب ۳۵/۰۲ و ۰/۵۴ سال بود که کمترین و بالاترین سن ۱۸ و ۶۲ سال بود. بنابراین پاسخ‌گویان از نظر سنی و جنسی همگن هستند. میانگین و خطای معیار میانگین فاصله زمانی

مراجعه‌کنندگان به پارک به صورت سواره به تفکیک هر پارک در جدول ۲ ارائه شده است. فاصله زمانی آن‌ها تا پارک حدود ۳۰ تا ۴۰ دقیقه است. پس پاسخگویان صرفاً ساکنین مجاور پارک‌ها نیستند و از نقاط مختلف شهر به این پارک‌های مطرح و معروف تهران مراجعه می‌کنند. از نظر جنسیت و سن توازن بین گروه‌های مختلف رعایت شده است.

جدول ۲. فاصله زمانی پاسخ‌دهندگان به تفکیک پارک

نوع پارک	میانگین	خطای معیار میانگین
باغ ایرانی	۳۴/۳۵	۴/۱۹
آب‌وآتش	۴۱/۷۳	۲/۳۹
ملت	۳۳/۹۰	۲/۶۵
طالقانی	۴۷/۵۴	۳/۲۷
مجموع	۳۹/۳۱	۱/۶۲

در پژوهش حاضر آزمون کایزر - مایر - الکین کفایت حجم نمونه ($KMO=0/87$) و آزمون کرویت بارتلت توانایی عاملی شدن داده‌ها را تأیید نمود ($\chi^2=378=3157/80$ ، $df=2$ ، $p=0/001$). همچنین، روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس نشان داد که ۷ عامل در مجموع ۷۵/۵ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین کرد (جدول ۳). شاخصه‌های میراث فرهنگی، معنوی، آگاهی، تفریحی، اجتماعی، حس مکان و الهامات، عوامل خدمات فرهنگی محیط طبیعی بر اساس فرهنگ ایرانی را تشکیل دادند. ضمناً، از مجموع ۳۳ گویه ۴ گویه حداقل بار عاملی را کسب نکرده و حذف شدند؛ در عامل میراث فرهنگی، گویه «نسبت به طبیعت این پارک احساس مسئولیت می‌کنم»؛ در عامل معنوی، گویه «محیط طبیعی این پارک محل مناسبی برای مراقبه است»؛ در عامل تفریحی، گویه «این پارک برای پیک‌نیک مناسب است»؛ در عامل الهامات، گویه «محیط طبیعی این پارک محلی مناسب برای خلوت کردن است» حداقل بار عاملی ۰/۴۰ برای قرار گرفتن در آن عامل را کسب نکردند.

جدول ۳. بار عاملی خدمات فرهنگی با روش استخراج تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس با نرمال‌سازی کایزر

گویه	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷
P۱	۰/۵۹						
P۶	۰/۷۱						
P۲۴	۰/۷۷						
P۳۰	۰/۸۲						
P۲		۰/۸۰					
P۸		۰/۸۲					
P۱۰		۰/۸۱					
P۲۸		۰/۷۹					
P۳			۰/۷۵				
P۱۵			۰/۷۴				
P۲۰			۰/۷۳				
P۲۷			۰/۷۱				
P۴				۰/۷۹			
P۱۴				۰/۸۴			
P۱۹				۰/۶۱			
P۲۶				۰/۷۷			
P۵					۰/۸۲		

P۱۳	۰/۹۱
P۱۸	۰/۹۲
P۲۵	۰/۷۶
P۷	۰/۷۹
P۱۷	۰/۸۳
P۲۳	۰/۸۳
P۳۲	۰/۶۸
P۹	۰/۵۴
P۱۱	۰/۶۱
P۱۶	۰/۷۲
P۲۹	۰/۷۸

در ارتباط با همسانی درونی سؤالات هر عامل، نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشان داد که ضریب پایایی عوامل میراث فرهنگی: ۰/۸۵؛ معنوی: ۰/۹۵؛ آگاهی: ۰/۸۷؛ تفریح: ۰/۸۰؛ اجتماعی: ۰/۹۰؛ حس مکان: ۰/۹۰؛ الهامات: ۰/۸۴ و کل پرسش‌نامه: ۰/۹۳ بود که نشان‌دهنده همسانی درونی مناسب سؤالات هر عامل است. ضمن این‌که شیوه حذف سؤال به سؤال برای بررسی مجدد همسانی درونی باعث افزایش ضریب آلفا نشد.

اولویت‌بندی خدمات فرهنگی در پارک‌ها بر اساس ادراک کاربران

بر اساس آزمون فریدمن، بین رتبه‌بندی عوامل مرتبط با خدمات فرهنگی تفاوت معنی‌داری مشاهده شد (جدول ۴). از آزمون ویلکاکسون برای مقایسه دوبه‌دو رتبه عوامل استفاده شد که نتایج نشان داد بین عامل تفریحی و تمام دیگر عوامل (میراث فرهنگی، اجتماعی، آگاهی، معنوی، الهامات، و حس مکان) تفاوت معنادار وجود دارد ($p_s < 0/05$). عامل ارزش‌های اجتماعی با عوامل آگاهی، معنوی، الهامات و حس مکان تفاوت معنادار دارد ($p_s < 0/05$). عامل میراث فرهنگی تفاوت معنی‌داری با عوامل آگاهی، معنوی و الهامات مشاهده شد ($p_s < 0/05$). عامل آگاهی با معنوی و حس مکان، عامل معنوی و الهامات؛ و عامل الهامات و حس مکان تفاوت معنی‌داری مشاهده شد ($p_s < 0/05$). بین میانگین رتبه عوامل دیگر تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد ($p_s > 0/05$).

جدول ۴. میانگین رتبه‌بندی عوامل مرتبط با خدمات فرهنگی در مجموع پارک‌ها

تفریحی	میراث فرهنگی	اجتماعی	آگاهی	معنوی	الهامات	حس مکان
۵/۴۴	۴/۶۸	۴/۳۳	۳/۵۶	۳/۴۸	۳/۳۶	۳/۱۶
χ^2	۳۰۴/۰۱					
df	۶					
p	۰/۰۰۱					

بحث

شناسایی خدمات فرهنگی بر اساس ادراک کاربران

در این پژوهش ابتدا خدمات فرهنگی فضای سبز شهری از منابع مختلف استخراج شد. سپس با مشارکت مردم خدمات فرهنگی با پرسشنامه‌ای که حاوی گویه‌ها و گزاره‌های خدمات فرهنگی است بر اساس طیف لیکرت ارزش‌گذاری شد تا معانی و مفاهیم ادراکی مردم از خدمات فرهنگی فضای سبز استخراج شود. شاخصه‌های میراث فرهنگی، معنوی، آگاهی، تفریحی، اجتماعی، حس مکان و الهامات، عوامل خدمات فرهنگی فضای سبز را تشکیل دادند. این ۷ عامل به صورت

کلی با دسته‌بندی گزارش‌های بین‌المللی منطبق است. در دسته ارزش‌های تفریحی گویه‌های انتخابی مردم نشان از تمایل آن‌ها به تفریحات فعال در پارک دارد و گویه «مناسب بودن پارک برای پیک‌نیک» حذف شد. بازی، ورزش، پیاده‌روی و دویدن در دسته عامل تفریح برای مشارکت‌کنندگان ارزشمند است. انتخاب تفریح فعال یا غیرفعال در فضای سبز شهری در پژوهش‌های مختلفی بررسی شده است. مطالعات نشان می‌دهد در مناطق شمالی تهران تفریح فعال رایج‌تر است (سمیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶). هر چند در باغ‌سازی ایرانی الگوی تفریح غیرفعال رایج‌تر است و طراحی باغ بر ایجاد منظرگاه‌هایی برای نشستن و استراحت شکل گرفته است. انتخاب گزاره‌های میراث فرهنگی مفهیمی مانند توجه به پارک به‌عنوان میراث طبیعی، اهمیت حفاظت گونه‌های گیاهی و حفاظت از پارک برای نسل آینده بسیار قابل توجه بود. گزاره «نسبت به طبیعت این پارک احساس مسئولیت می‌کنم» از بین گویه‌ها حذف شد. درحالی‌که یافته‌های دیگر پژوهش‌ها از اهمیت مسئولیت‌پذیری مردم در برابر میراث طبیعی - فرهنگی فضای سبز حکایت دارد. در پژوهش حاضر حذف گویه احساس مسئولیت نسبت به طبیعت پارک نشان می‌دهد مردم افرادی غیر از خود را مسئول حفاظت و مراقبت از این میراث طبیعی می‌دانند. تمام گویه‌های ارزش‌های اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت. پارک محلی برای بودن با دیگران، تمایل به انجام فعالیت‌های گروهی در پارک و مناسب دانستن محیط پارک برای تعاملات اجتماعی و جمع‌های خانوادگی از جمله معانی و مفهیمی است که مشارکت‌کنندگان از بعد اجتماعی پارک تأیید کردند. پژوهش‌ها بر تأثیرات و اهمیت بعد اجتماعی پارک‌ها در کیفیت زندگی شهرنشینان تأکید دارند و انواع تفریح گروهی را نیز زیرمجموعه ارزش‌های اجتماعی بررسی کرده‌اند (سمیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶). در بعد آگاهی از طبیعت گویه‌ها حاکی از این است که مردم محیط پارک را محلی مناسب برای یادگیری و آگاهی از طبیعت می‌دانند. ارتقای آگاهی سطح جامعه نسبت به طبیعت و اکوسیستم می‌تواند در ادراک فواید آن و درک اهمیت حفاظت از آن بسیار مهم باشد. بنابراین محیط پارک علاوه بر بعد تفریحی و اجتماعی می‌تواند محلی برای ارتقای دانش بوم‌شناختی جامعه باشد. پژوهش‌هایی نیز بر ارزش‌های آگاهی از طبیعت مبنی بر تجربه طبیعت تأکید کرده‌اند (ربانی و همکاران، ۱۳۹۰). در عامل ارزش‌های معنوی انتخاب گویه‌هایی که ریشه در بینش توحیدی دارند نکته قابل توجه تحلیل داده‌ها بود که چنین مفهومی در دیگر پژوهش‌ها مشاهده نمی‌شود. طبیعت به‌عنوان نشانه‌ای از آفرینش خدا و درک نیرویی عظیم‌تر و فراتر از دنیای مادی در طبیعت پارک از جمله معانی بود که استفاده‌کنندگان از طبیعت در پارک ادراک کرده بودند. درحالی‌که در پژوهش‌هایی گویه «محیط طبیعی این پارک، محلی مناسب برای مراقبه است» جزء معانی ارزش‌های معنوی پارک ادراک شده بود (Canedoli et al., 2017)، در پژوهش حاضر این گویه حذف شد. در دسته الهامات، پاک شدن ذهن از دغدغه‌های روزانه، نظم به فکر و روان و دریافت ایده‌های جدید تأیید شد که مشابه یافته‌های پژوهش‌های دیگر بود (Dade et al., 2020) اما گزاره «محیط پارک محلی مناسب برای خلوت کردن است» در دسته الهامات حذف گردید که می‌تواند نشانه از اهمیت بعد اجتماعی پارک باشد درحالی‌که این گزاره در مطالعات جایگاه قابل توجهی داشت (Ko & Son, 2018: 299). در عامل حس مکان، احساس دل‌بستگی و وابستگی به طبیعت پارک، داشتن حس وجود مشترک با طبیعت پارک و دل‌تنگی برای مدت طولانی نیامدن به پارک ادراک شد که این عوامل در بسیاری از مطالعات به‌عنوان مفاهیم حس مکان تأیید شده است (Ryfield et al., 2019).

اولویت‌بندی خدمات فرهنگی در پارک‌ها بر اساس ادراک کاربران

تفریح اولویت اول مردم برای استفاده از پارک است که تقریباً در تمام مطالعات داخلی و خارجی نیز چنین است

(پرچکانی، ۱۳۹۵). ارزش‌های اجتماعی در همه پارک‌ها در اولویت بعد از تفریح برای مردم قرار داشت. اهمیت بعد اجتماعی پارک‌ها در بسیاری از مطالعات بررسی شده است (Riechers et al., 2016: 161). تفریح و فعالیت‌های اجتماعی از مهم‌ترین اهداف طراحی پارک می‌باشد (پژوهانفر، ۱۳۹۴) که نتایج تحقیق نشان می‌دهد این دو بعد در پارک‌ها بااهمیت هستند.

اولویت میراث فرهنگی نشان از قدرشناسی مردم نسبت به طبیعت است که پارک‌ها را به‌عنوان میراث طبیعی شهر درک می‌کنند. در پژوهش Riechers و همکاران (2016) ارزش‌های میراث فرهنگی در اولویت‌های انتهایی قرار دارد. درحالی‌که در پژوهش حاضر یافته‌ها نشان داد این ارزش در اولویت سوم مراجعان به پارک‌های تهران قرار دارد. این بعد از خدمات فرهنگی در پژوهش‌های داخلی که بررسی علل یا انگیزه مراجعه مردم به پارک پرداخته‌اند بررسی نشده بود. به‌این‌ترتیب ارزش‌های تفریحی، اجتماعی و میراث فرهنگی مهم‌ترین ابعاد خدمات فرهنگی پارک‌های شهری هستند که مشارکت‌کنندگان ادراک کرده‌اند.

در اولویت‌های بعدی ارزش‌های آگاهی، معنوی، الهامات قرارگرفته و حس مکان در آخرین رتبه است. عامل آگاهی در اولویت چهارم قرار دارد و مردم پارک را محل مناسبی برای یادگیری از طبیعت از طریق تجربه طبیعت دانستند. ارزش‌های معنوی خدمات فرهنگی در اولویت پنجم قرار دارد. طبق گزارش تیب در بعضی از فرهنگ‌ها مردم برای طبیعت نوعی احترام قائل هستند که این رویکرد باعث می‌شود خود مردم محافظ طبیعت باشند و نیازی به مناطق حفاظت‌شده و یا نوعی کنترل و مراقبت وجود نداشته باشد (Sukhdev et al., 2010). اما طبق گزارش ارزیابی هزاره ارزش‌های معنوی و مذهبی از جمله توجه به گونه‌ها و درختان مقدس و ارزشمند به‌سرعت کاهش پیدا کرده است (MEA, 2005). گزارش محافظت از طبیعت انگلیس نیز اظهار می‌دارد ارزش‌های معنوی در مناظر خاص و در لحظات خاص درک می‌شوند. همچنین درک ارزش‌های معنوی برای همه اتفاق نمی‌افتد و تعداد کمی از مردم این تجربه را در منظر درک می‌کنند (Ko & Son, 2018: 300). در پژوهش حاضر ادراک مردم از ارزش‌های معنوی ضعیف است و این عامل در رتبه‌های انتهایی قرار دارد.

در مورد ارزش‌های الهامات طبیعت، مطالعاتی بر اهمیت این بعد به‌عنوان دریافت‌های آرامش‌بخش از طبیعت یاد کرده‌اند (Cheng et al., 2021)، در پژوهش حاضر الهامات فقط با ارزش‌های حس مکان تفاوت معناداری دارد و می‌توان اظهار داشت دریافت حس آرامش‌بخشی و رهایی ذهن در طبیعت پارک بین استفاده‌کنندگان ضعیف است. آخرین اولویت مشارکت‌کنندگان در ادراک فواید فضای سبز پارک حس مکان، تعلق و هویت نسبت به محیط پارک است. درحالی‌که محققین تأکید دارند که تفریح و فعالیت‌های اجتماعی در پارک منجر به ایجاد حس تعلق و حس مکان در پارک می‌شود (پرچکانی، ۱۳۹۵: ۵۲؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۳۵) همچنین ارزشمند دانستن پارک به‌عنوان میراث فرهنگی و طبیعی نوعی دل‌بستگی را برای مردم ایجاد می‌کند (Haines-Young & Potschin, 2010). در بسیاری از پژوهش‌های خارج از ایران حس مکان و ارتباط عاطفی و روحی با پارک کم‌اهمیت نیست و مردم با حضور در پارک حس مکان و تعلق به‌خوبی ادراک کرده‌اند (Riechers et al., 2016: 161; Ryfield et al., 2019). حس تعلق نوعی قضاوت ذهنی نسبت به پارک بوده که در ایجاد سرزندگی بسیار مهم است. همچنین در راستای نظریه‌های احیاگری طبیعت این‌طور مطرح شده است که افراد با حس تعلق به محیط طبیعت، برای جهان خود هدف و معنا می‌یابند. بر این اساس پیش‌بینی می‌شود احساس ارتباط عاطفی با طبیعت و پیوند با آن یک مکانیزم مهم است که زیربنای تأثیرات مفید طبیعت بر انسان را شکل می‌دهد (اشتگ و همکاران ۱۳۹۶). طی سالیان اخیر توجه به گردشگری و ارزش‌های تفریحی

فضای سبز رشد داشته است اما این فرآیند منجر به کاهش پاره‌ای از ارزش‌ها (ارزش‌های روحی و حسی) در نزد مردم شده است (Ko & Son, 2018: 259) که نتایج پژوهش حاضر تأییدکننده آن است.

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر با مشارکت استفاده‌کنندگان از پارک عوامل خدمات فرهنگی در ۷ دسته مشخص و با حذف بعضی گویه‌ها محتوا و مفهوم هر عامل خدمات فرهنگی تبیین شد. نتایج رتبه‌بندی نشان داد ارزش‌های تفریحی، اجتماعی و میراث فرهنگی اهمیت بیشتر و ارزش‌های آگاهی، معنوی، الهامات و حس مکان اهمیت کمتری دارند. با در نظر گرفتن دو بعد عینی و ذهنی برای خدمات فرهنگی پارک‌ها، یافته‌ها نشان می‌دهد که از نظر عینی ارزش‌های اجتماعی و تفریحی پارک برای مردم قوی‌تر شکل گرفته است و مردم پارک را محلی مناسب برای گذراندن اوقات فراغت می‌دانند همچنین از بعد عینی مردم حفاظت از طبیعت پارک را برای آیندگان مهم می‌دانند و قائل به ارزش‌های میراث فرهنگی - طبیعی پارک هستند. اما شاخصه‌های ذهنی مرتبط با خدمات فرهنگی در پارک‌های شهری به‌درستی از سوی مردم مورد استفاده و بهره‌برداری قرار نمی‌گیرد. چنین به نظر می‌رسد که ارزش‌های معنوی، الهامات و حس مکان که منجر به ارتباط عاطفی و روحی مردم با طبیعت پارک می‌شوند و نوعی دل‌بستگی و خاطره‌انگیزی را ایجاد می‌کنند، در ادراکات مردم بسیار کم‌اهمیت هستند. حتی در دسته میراث فرهنگی گویه‌ها نشانگر آن است که مردم خود را نسبت به طبیعت مسئول نمی‌دانند. یافته‌های پژوهش حاضر نگرانی‌هایی را پیرامون ارتباط معنادار و عاطفی مردم و طبیعت ایجاد می‌کند. از دست دادن ارزش‌های معنوی طبیعت می‌تواند منجر به گسست اجتماعی و انزوای جامعه از طبیعت و پیامد آن ضعف مشارکت در حفاظت و احیای آن شود. درحالی‌که طبیعت باید جایگاه خاصی در هویت بخشی و سرزندگی جامعه داشته باشد. و این ارتباط معنادار با طبیعت است که حس بهزیستی را در محیط‌های شهری ارتقاء می‌دهد. همان‌طور که مطرح شد علاوه بر جامعه محلی و استفاده‌کنندگان، سایت مورد بررسی نیز در شکل‌گیری خدمات فرهنگی مهم است. از آنجایی که در گذشته‌ای نه‌چندان دور احترام به طبیعت و طبیعت دوستی در فرهنگ ایرانی رواج داشته، به نظر می‌رسد علت ضعف ارتباط روحی و حسی استفاده‌کنندگان با پارک را بایستی در طراحی کالبدی و فضایی پارک‌ها نیز واکاوی کرد. در واقع نوع حضور فضای سبز در شهر و شاید مصنوع بودن پارک‌ها چه به لحاظ استفاده از عناصر نرم (استفاده غالب از چمن، هرس بیش‌ازحد درختان و ...) و ارجحیت سطوح سخت نسبت به سطوح نرم و کمبود فعالیت‌های مرتبط با طبیعت، عاملی مؤثر در کاهش ارتباط روحی شهروندان با طبیعت در پارک‌های شهری می‌باشد و به این ترتیب مردم نتوانسته‌اند با طبیعت آن به‌خوبی ارتباط برقرار کنند و از منافع حسی آن بهره‌مند شوند. فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی باید چنان در فضای سبز شهری برنامه‌ریزی و طراحی شوند تا با ایجاد فضای خاطره‌انگیز، آرامش‌بخش و رویداد مدار در طبیعت از بعد ذهنی نیز ارزشمند تلقی گردند. پژوهش حاضر گام‌های نخستین را در راستای بررسی ارتباط معنادار مردم و فضای سبز شهری برداشته است و لازم است پژوهش‌های آینده تأثیر طراحی کالبدی پارک را در شکل‌گیری خدمات فرهنگی بررسی کنند تا بتوان با طراحی مناسب در جهت ارتقای خدمات و فواید فرهنگی پارک تلاش کرد. مسلماً ارتقای ادراکات مردم از ارزش‌ها و فواید غیرمادی فضای سبز در بهبود کیفیت زندگی شهرنشینی تأثیرگذار خواهد بود.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- (۱) اشتگ، لیندا؛ وان دن برگ، اگنس‌ای و دگروت، جودیت‌آی.ام. (۱۳۹۶). *مبانی روانشناسی محیطی*. ترجمه؛ سیدباقر حسینی، چاپ اول، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران.
- (۲) پرچکانی، پروانه. (۱۳۹۵). چستی منظر گردشگری شهری. *فصلنامه هنر و تمدن شرق*، ۴ (۱۳)، ۵۲-۵۹.
- (۳) پژوهانفر، مهدیه. (۱۳۹۴). بررسی انگیزه استفاده از پارک‌های شهری و متغیرهای جمعیت شناختی مرتبط با آن (مورد مطالعه: شهروندان شهر گرگان). *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۵ (۱۵)، ۱۶۳-۱۷۶.
- (۴) تبریزی، نازنین؛ زال، محمدحسن و جعفری‌پیشه، ملیکا. (۱۳۹۹). نقش فعالیت‌های گردشگری در توسعه خدمات فرهنگی اکوسیستم‌های شهری (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اصفهان). *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۱ (۱)، ۱۱۵-۱۳۶.
- (۵) تقوایی، سید حسن. (۱۳۹۱). *معماری منظر- درآمدی بر تعریف‌ها و مبانی نظری*. چاپ اول، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- (۶) جنگی، حسن؛ توکلی نیا، جمیله و رضویان، محمدتقی. (۱۳۹۹). چارچوبی مشارکتی به مفهوم زیبایی‌شناسی چشم‌انداز در خدمات فرهنگی اکوسیستم (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ تهران). *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۱ (۴)، ۶۷۱-۶۹۳.
- (۷) حمزه‌نژاد، مهدی و گرجی، فاطمه. (۱۳۹۶). تبارشناسی پارک‌های معاصر تهران و بررسی زمینه‌های شکل‌دهنده به آن‌ها. *باغ نظر*، ۱۴ (۵۵)، ۲۹-۴۶.
- (۸) سوافیلد، سایمون. (۱۳۹۰). *نظریه در معماری منظر*. ترجمه؛ محسن فیضی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه شهید رجایی، تهران.
- (۹) سمیاری، امیر؛ صادقی، زهرا؛ رحمانی، فرشته و خواجه سعید، فرزاد. (۱۳۹۷). ارزیابی پسندهای منظر؛ برنامه‌ریزی بوستان‌های محلی شهر تهران، با رویکرد جامعه‌محور. *فصلنامه علوم محیطی*، ۱۶ (۲)، ۱۵-۳۰.
- (۱۰) درویشی، یوسف؛ سارلی، رضا؛ شیراوند، مریم و آزادبخت، جاسم. (۱۳۹۷). تأثیر عوامل مکانمند و بی‌هویت در فضاهای سبز بر التفات ذهن و دل‌بستگی به شهر (مورد مطالعه: پارک شهرداری، پارک چاله باغ، پارک ملت شهر گرگان). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۱ (۱)، ۵۳۵-۵۵۱.
- (۱۱) ربانی، رسول؛ نظری، جواد و مختاری، مرضیه. (۱۳۹۰). تبیین جامعه‌شناختی کارکرد پارک‌های شهری مطالعه موردی پارک‌های شهر اصفهان. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۳ (۱۰)، ۱۱۱-۱۳۴.
- (۱۲) صادقی، زهرا؛ انصاری، مجتبی و حقیقت‌بین، مهدی. (۱۴۰۰). بررسی الگوی کاشت گیاهان مبتنی بر مقیاس بصری مطلوب در پارک‌های محله‌ای (نمونه موردی: پارک‌های محله‌ای منطقه ۱۸ و ۱ تهران). *فصلنامه مطالعات شهری*، ۱۱ (۴۱)، ۳۱-۴۲.
- (۱۳) کبیری هندی، مریم؛ میرکریمی، سید حامد و سلمان ماهینی، عبدالرسول. (۱۳۹۹). ارزیابی خدمات فرهنگی اکوسیستم در استان گلستان. *مطالعات علوم محیط‌زیست*، ۵ (۲)، ۲۵۶۰-۲۵۶۸.
- (۱۴) مشاری، محمد؛ سپهری، عادل؛ بارانی، حسین و دانه‌کار، افشین. (۱۳۹۸). طراحی معیارها و شاخص‌های اندازه‌گیری ارزش‌گذاری خدمات فرهنگی اکوسیستم بر اساس مختصات بومی ایران. *نقش‌جهان - مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی*، ۹ (۴)، ۳۰۵-۳۱۲.
- (۱۵) نقی‌زاده، محمد. (۱۳۸۴). *جایگاه طبیعت و محیط‌زیست در فرهنگ و شهرهای ایرانی*. چاپ اول، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

References

- Bertram, C., & Rehdanz, K. (2015). Preferences for cultural urban ecosystem services: Comparing attitudes, perception, and use. *Ecosystem Services*, 12, 187-199.
- Bryce, R., Irvine, K. N., Church, A., Fish, R., Ranger, S., & Kenter, J. O. (2016). Subjective well-being indicators for large-scale assessment of cultural ecosystem services. *Ecosystem Services*, 21, 258-269.

- 3) Canedoli, C., Bullock, C., Collier, M. J., Joyce, D., & Padoa-Schioppa, E. (2017). Public Participatory Mapping of Cultural Ecosystem Services: Citizen Perception and Park Management in the Parco Nord of Milan (Italy). *Sustainability*, 9(6), 891.
- 4) Cheng, X., Van Damme, S., & Uyttenhove, P. (2021). Applying the evaluation of cultural ecosystem services in landscape architecture design: Challenges and opportunities. *Land*, 10(7), 6-65.
- 5) Dade, M. C., Mitchell, M. G., Brown, G., & Rhodes, J. R. (2020). The effects of urban greenspace characteristics and socio-demographics vary among cultural ecosystem services. *Urban Forestry & Urban Greening*, 49, 126641.
- 6) Darwishi, Y., Sarley, R., Shiravand, M., & Azadbakht, J. (2019). The effect of spatial and anonymous factors in green spaces on mindfulness and attachment to the city (Case study: Municipal Park, Chaleh Bagh Park, Gorgan Nation Park). *Geography and Human Relations*, 1, 535-55. [inPersian].
- 7) Haines-Young, R., & Potschin, M. (2011). *Common international classification of ecosystem services (CICES): 2011 Update*. Nottingham: Report to the European Environmental Agency. p 36.
- 8) Hamzenejad, M., & Gorji, F. (2018). Genealogy of Recent Parks of Tehran and Analyzing their Forming Background. *Bagh-E Nazar*, 14, 29-46. [inPersian].
- 9) Ives, C. D., Oke, C., Hehir, A., Gordon, A., Wang, Y., & Bekessy, S. A. (2017). Capturing residents' values for urban green space: Mapping, analysis and guidance for practice. *Landscape and Urban Planning*, 161, 32-43.
- 10) Jangi, H., Tavakolinia, J. & Razavian, M. T. (2020). A participatory framework in the concept of landscape aesthetic in Cultural Ecosystem Services. Case Study: District 22 of Tehran. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 4, 671-693. [inPersian].
- 11) Kabiri Hendi M., Mirkarimi S. H. & Salmanmahiny, A. (2020). Cultural ecosystem services assessment in Golestan Province. *Journal of Environmental Science Studies*, 2, 2560-2568. [inPersian].
- 12) Ko, H., & Son, Y. (2018). Perceptions of cultural ecosystem services in urban green spaces: A case study in Gwacheon, Republic of Korea. *Ecological indicators*, 91, 299-306.
- 13) La Rosa, D., Spyra, M., & Inostroza, L. (2016). Indicators of Cultural Ecosystem Services for urban planning: A review. *Ecological Indicators*, 61, 74-89.
- 14) Mao, Q., Wang, L., Guo, Q., Li, Y., Liu, M., & Xu, G. (2020). Evaluating cultural ecosystem services of urban residential green spaces from the perspective of residents' satisfaction with green space. *Frontiers in public health*, 8, 2-26.
- 15) Markus, K. A. (2012). *Principles and practice of structural equation modeling*. by Rex B. Kline.
- 16) Mashari, M., Sepehri, A., Barani, H., & Danehkar A. (2020). The time and value of value in Iran. *Nagh-e- Jahan - theoretical studies and new technologies in architecture and urban planning*, 4, 305-312. [inPersian].
- 17) Millennium Ecosystem Assessment (MA). (2005). *Ecosystems and human well-being: biodiversity synthesis*. Island, Washington, D.C., USA.
- 18) Naghizadeh, M. (2005). *The Place of Nature and Environment in Iranian Culture and Cities*. first edition, Islamic Azad University Press, Tehran. [inPersian].
- 19) Pajooanfar, M., (2015). Analysis on Motives of Urban Park User and Influence of Socio-Demographics on Motives (a case study: Residents of Gorgan City). *Geographical Planning of Space*, 15, 163-176. [inPersian].

- 20) Parchekani, P. (2016). What is Urban Tourism Landscape. *Journal of Art and Civilization of the Orient*, 13, 52-59. [inPersian]
- 21) Rabbani, R., Nazari, J. & Mokhtari, M. (2011). Sociological explanation of the function of urban parks: A case study of parks in Isfahan. *Urban and regional studies and researches*, 10, 111- 134. [inPersian]
- 22) Riechers, M., Barkmann, J., & Tschardtke, T. (2016). Perceptions of cultural ecosystem services from urban green. *Ecosystem Services*, 17, 33-39.
- 23) Ryfield, F., Cabana, D., Brannigan, J., & Crowe, T. (2019). Conceptualizing 'sense of place' in cultural ecosystem services: A framework for interdisciplinary research. *Ecosystem Services*, 36, 100907.
- 24) Sadeghi, Z., Ansari, M. & Haghghat Bin, M. (2021). Investigating the Planting Pattern Based on Desirable Visual Scale in Neighborhood Parks (Case Study: Neighborhood Parks in Districts 18 and 1 of Tehran). *Motaleate Shahri*, 11(41), 42-31. [inPersian].
- 25) Semiari, A., Sadeghi, Z., Rahmani, F., & Khaje Saeed, F. (2018). Landscape preferences evaluation: Planning of neighborhood parks in Tehran with community-oriented approach. *Environmental Sciences*, 2, 15-30. [inPersian].
- 26) Steg, L., van den Berg, A. E., & de Groot, J. (2012). *Environmental psychology: An introduction*. Wiley-Blackwell. [inPersian]
- 27) Sukhdev, P. (2010). Putting a price on nature: the economics of ecosystems and biodiversity. *Solut J*, 1(6), 34-43.
- 28) Swaffield, S. (2002). *Theory in landscape architecture: a reader*. Univ of Pennsylvania Pr. [inPersian].
- 29) Tabrizi, N., Zal, M. H. & Jafar Pische, M. (2020). Assessing the role of tourism activities in Cultural ecosystem services (CES) development (Case study: District 3 of Isfahan). *Geographical Urban Planning Research*, 1, 115-136 [inPersian]
- 30) Taqhvaei, S. H. (2012). *Landscape Architecture - An Introduction to Theory and Meanings*. First Edition, Shahid Beheshti University, Tehran. [inPersian]